

var. peduncularis Fzl. Epilobium palustre L. Rosa acicularis. Rubus arcticus L.

Kap Langalskij: Rumex aquaticus L. (R. Hippopolathum Fr.) Lamium album L. Aconitum septentrionale. Stellaria graminea L. Trifolium Lupinaster L. Vicia tenuifolia Roth.

Væspugl: Equisetum arvense L.

Knjæsheskij Pesok: Mulgedium sibiricum Less. Rhinanthus minor Ehrh. Hesperis elata Horn. Lathyrus palustris L.

Jimbernjol: Larix sibirica Led. Beckmannia erucaeformis Host. Glyceria distans Wahlbg. Alnus ovata Schrank. Betula nana L. Senecio nemorensis L. Artemisia vulgaris var. tenuifolia Turcz. Cineraria palustris L. Vaccinium Vitis idæa L. Arctostaphylos alpina (L.) Spr. Ledum palustre L. Archangelica decurrens Led. Ribes nigrum L.? Sisymbrium Sophia L. Nasturtium palustre (L.) RBr. Empetrum nigrum. Rubus Chamæmorus L. Rubus strigosus Michx? Cerastium arvense var. latifolia Fzl.

Vorovaschkij: Lonicera coerulea L. Sorbus americana Willd.

Khâtej Pjgor: Calamagrostis Langdorffii Trin.

Beckmannia erucaeformis Host. Carex aquatilis Wahlenb. Salix glauca L. Salix lanata L.? Salix phylicæfolia. Salix Lapponum L. Poa pratensis var. pendula Lge. Cineraria palustris L. Matricaria inodora L. Myosotis palustris With. Ranunculus repens L. Nasturtium palustre (L.) RBr. Stellaria Laxmanni Fisch. Comarum palustre L. Lathyrus palustris L.

Khaman-njol: Polemonium coeruleum L.

Jamb-Salé: Equisetum limosum L. Equisetum arvense L. Calamagrostis stricta Hartm. (neglecta Ehrh.) Calamag. phragmitoides Hartm. Aira Wibeliana Sond. Arctophila pendulina (Lst.) Rupr. Poa. Carex aquatilis Wahlenb. Eriophorum russeolum. Erioph. angustifolium Roth. Veratrum album L. Alnus ovata Schrank. Salix glauca L. Salix lanata L. Polygonum Bistorta L. Petasites frigidus (L.) Veronica longifolia var. luxurians Led. Pedicularis venusta Schang. Polemonium coeruleum L. Myosotis palustris With. Vaccinium uliginosum β . microphyllum Lge. Archangelica decurrens Ledeb. Anthriscus silvestris Hffm. Caltha palustris L. Trollius europæus L? Viola palustris L. Parnassia palustris L. Geranium maculatum L.? Comarum palustre L. Rubus arcticus L. Vicia lilacina Ledeb?

I Anledning af Dr. O. Lenz's Rejse,

af Ed. Erslev.

Efter Trykningen af den mindre Meddelelse i nærværende Tidsskrift om Dr. O. Lenz*), er den rejsende atter vendt tilbage til Evropa, hvor han paa forskjellige Steder i Frankrig og Tyskland har holdt Foredrag om sin Rejse, og hvor han er bleven modtaget med stort Bifald. Der foreligger adskillige Oplysninger om Rejsen, dels hans egne Breve og dels Udtog af hans Foredrag, og vi meddele derefter en Række Oplysninger**), i det vi tillige dertil knytte et og andet, som

*) Geogr. Tidsskr. 5te Bd. 1881. S. 28.

**) Mittheilungen der afrikanischen Gesellschaft in Deutschland von Dr. W. Erman. Bd. II. Heft 2—3—4. — Verhandlungen der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin von Dr. G. v. Boguslawski. Bd. VIII. Nr. 4. — P. Armand, Sekretær ved det geogr. Selskab i Marseille i „L'exploration“. 1881. Nr. 219. — Dr. Behms „Geographischer Monatsbericht“ i Petermanns Mittheilungen. 1881. Hefte V.

mulig vil interessere Læseren. Det er en Selvfølge, at Lenz engang senere vil udgive en Rejsebeskrivelse, der uden al Tvivl vil blive af stor Vigtighed og i høj Grad vil udvide vor Kundskab til de Egne, han har gjæstet.

Rejsen har varet et Aar, hvad der maa regnes for en meget kort Tid for en saa lang Tur; den 13de Novbr. 1879 steg Lenz i Land paa den afrikanske Kyst, og den 20de Novbr. 1880 kom han til St. Louis i Senegal. Paa sin Rejse har han først og fremmest undersøgt en Del af Kejserdømmet Marokko, han har fra Tansjer gjæstet Byerne Fes, Meknes og Marokko, og han har dér haft Lejlighed til at gjøre adskillige vigtige Iagttagelser. Dette Kejserdømme har for Resten en særegen Interesse for danske Læsere; thi en af de første Beskrivelser derover skriver sig fra en dansk Mand, Georg Høst, og denne Beskrivelse er i adskillige Punkter saa god, at

den vel fortjener at læses endnu. Georg Høst*), der egentlig havde Jørgen til Fornavn, hvad han dog ombyttede med Navnet Georg, fordi hans Døbenavn er ukjendt i Syden, blev født 1734 i Landsbyen Vitten ikke langt fra Aarhus, hvor hans Fader var Præst; 1752 blev han Student fra Aarhus Skole, og han tog dernæst theologisk Embedsexamen. I Aaret 1760 afgik han til „Marókos“, som han kalder Landet, hvor han fik en Plads i det kort i Forvejen indrettede dansk-afrikanske Kompagnis Tjeneste, og han lagde sig nu med Iver efter det arabiske Sprog. Det lykkedes ham at faa en høj Stjerne hos den daværende marokkanske Kejser, Muhammed Ben Abdalla, og han fik flere egenhændige Breve fra denne. Det er ellers interessant nok at se, at vort Fædreland den Gang spillede en stor Rolle i det marokkanske Rige, og der var paa den Tid ogsaa flere danske Bygmestre i Landet. Efter otte Aars Forløb rejste Høst atter til Danmark, og han modtog kort efter en Ansættelse i Dansk Vestindien som Sekretær i det kgl. Raad; 1776 drog han atter hjem, hvor han 1780 blev Sekretær i Udenrigsministeriet og hvor han døde 1794.

Sine mange Efterretninger om det den Gang saa godt som ukjendte Marokko samlede Høst i et Værk, som han udgav 1779 og som kort efter blev oversat paa tysk**). Bogen er trykt i Kvart og udstyret med en Del Kobber, især efter Tegninger af danske Bygmestre i Marokko, samt med Forfatterens Portræt. Uagtet dette Skrift er over et Hundremaal gammelt, henviser man dog endnu dertil som Kilde***). Morsomt nok, som Anledning til at Høst dedicerer Bogen til Arveprins Frederik, Kristian den ottendes Fader, henviser han til det samme, som *Mewsius* bruger i sin tyske Dedikation til Kristian den femte i Olai Dappers Beskrivelse over Afrika, nemlig at „den danske Krone uden Tvivl fordum har haft store Besiddelser i Afrika“, og at der „af nogle danske Helte er gjort saa store Fremskridt“ i Afrika, at de ere blevne „forlenede med en særegen Ridderorden af Elefanten“. Vor Elefantorden har imidlertid ikke haft en saadan Oprindelse; den er, som *Werlauff* har oplyst†), rimeligvis stiftet af Kristjerner den første, og sikkert er det, at den er opstaaet uden nogen som helst Tanke paa Afrika. Høst har været en meget dannet Mand med Kundskab i mange Sprog og med mange Interesser; han

har saaledes oversat Champmesles *La rue Saint Denis*, der under Navnet „Vimmelskaffet“ 1760 blev opført paa vort kongelige Teater*). Han var ogsaa musikalsk, hvad man kan se af et Kapitel i hans Værk, der omhandler Mavrerne Musik og hvori han meddeler flere af de i Landet brugelige Melodier.

Paa Grund af et Anbefalingsbrev, som Lenz havde fra Sultanen, blev han vel modtaget i Marokko. Det er ikke nødvendigt at udhæve, at Kejserdømmet Marokko lige saa lidt som andre Stater i Afrika har bestemte Grænser, og Opgivelserne om Landets Størrelse skifte derfor meget. Tidligere regnede man, at Landet havde en Størrelse af 10,500 □ Mile**); men senere er Størrelsen opgivet til 12,200***) og nu til 14,700 □ Mile†). Indbyggertallet opgives, skjønt meget usikkert til 6½ Mill. Efter Lenz hører en Tredjedel af Indbyggerne til Berberne, „Sjlu“, som han kalder dem, og Resten er mere eller mindre rene Arabere, fremdeles den af Kristen-slaver og af Muhamedanere fra Spanien opstaaede Blandingsrace, der kaldes Mavrer, end videre Jøder og Negre. Mavrerne, der af Spanierne kaldes Moros, hvoraf atter vort Mor kommer, ere ingenlunde, som allerede Høst omtaler, sorte eller Negre, og det er derfor en Misforstaaelse, naar Shakespeares *Othello* opfattes som Neger; han var en Mor, d. v. s. en Mavrer. Jøderne ere talrige, men de ere nu ligesom tidligere meget foragtede, skjønt de paa Grund af deres Penge have en vis Indflydelse. Nogle Dage før Lenz's Komme til Fes havde man brændt en Jøde, og en Mængde Mennesker havde været ivrige for at bringe Brænde og Olie til Aytodaféen. Araberne ere den herskende Stamme, og til dem hører Kejseren, Mulej Hassan, der er født 1831 og kom paa Tronen 1873; han regnes for Guds Statholder paa Jorden, da han og hans Slægt nedstammer fra Fatime, Muhameds Datter. Landet, der ikke mere har den Betydning som i gamle Dage, da Evropeas Herskere bejlede til den marokkanske Kejsers Venskab, er i stærkt Forfald, og Forfaldet viser sig ogsaa i Byernes Størrelse. Marokko, der nu er Landets anden Hovedstad, skal i sin Tid have haft 750,000 Indb., men nu har den efter Lenz kun 80,000; Fes, der nu er den egentlige Hovedstad, skal have 100,000 Indb.

Fra Byen Marokko rejste Lenz imod Syd over den vestlige Del af *Atlas*, en Bjærgmasse, hvis Navn har

*) Se *J. Kragh Høst*: Clio. Kjøbenhavn. 1813. — *R. Nyerup* og *J. E. Kraft*: Almindeligt Litteraturlæxikon. Kjøbenhavn. 1820.

***) Efterretninger om Marókos og Fes. Kjøbenhavn. 1779. — *Nachrichten von Marokos und Fes*. Kopenhagen. 1781.

****) *T. E. Gumprecht*. Afrika. Leipzig. 1866.

†) De hellige tre Kongers Kapel. Kjøbenhavn. 1819.

*) *Th. Overskou*. Den danske Skueplads. 2den Del. Kjøbenhavn. 1856.

***) Gumprecht. l. c. S. 24.

****) *Behm* u. *Wagner*. Die Bevölkerung der Erde. V. 1878. S. VIII.

†) *Behm* u. *Wagner*. Die Bevölkerung der Erde. VI. 1880. S. 60.

været Maalet for saa mange Gisninger og som først *Ideler den ældre* i en Meddelelse til *Alex. v. Humboldt* synes at have bragt paa det rene^{*)}. Fønikerne kom nemlig paa deres vidtstrakte Rejser ogsaa til de canariske Øer, hvor de fandt Pico de Teyde paa Teneriffa, der hæver sig stejlt op af Havet og derfra ser ud, som om det er umaadelig højt. Dette Bjærg, der har en Højde af 11,400 Fod, regnedes ogsaa lige til den peruanske Gradmaaling 1735—36 for at være det højeste paa Jorden. Fra Fønikerne kom Underretningen om Pico de Teyde til Grækerne, og da nu Grækerne sent hen i Tiden kom til Kysterne af det atlantiske Hav, troede de at maatte søge det i Digte og Sange paa fejrede høje Bjærg paa Jordens vestlige Rand i det nordlige Afrika; de have nemlig efter al Rimelighed ikke set de canariske Øer eller Pico de Teyde. *Strabo* og *Ptolemæus* henlægge ogsaa Atlas til Nordafrika, skjønt de ere i en vis Forlegenhed dermed; thi der findes jo ikke i denne Egn noget fremragende Bjærg. Af denne Grund blev det ogsaa i det første Hundredeaar af vor Tidsregning almindeligt hos Romerne, der trængte ind i det Indre af Mauritanien og Numidien, at kalde hele den store Bjærgmasse i det nordvestlige Afrika Atlas. Det højeste Punkt i Atlasbjærgene ligger ikke langt fra Byen Marokko og hedder Miltsin; det har en Højde af 10,700 Fod og er, som allerede Høst nævner, dækket med Sne.

I Marokko, hvor Lenz blev meget godt modtaget, og hvor man gjorde sig Umag for at forlyste ham med Danse, Beriderkunster o. s. v., forklædte han sig som Muselmand, og han udgav sig senere paa Rejsen for at være tyrkisk Læge. Dette viste sig at være meget forstandigt; thi allerede i den lille By *Tarudant* fik han som fremmed en meget ugjæstfri Modtagelse. Man nægtede ham at opslaa sine Telte i „Fæstningen“, og man anviste ham Jødekvarteret til Ophold; om Aftenen opstod der endog Opløb, og man begyndte at bombardere hans Hus med Stene. Heldigvis lagde Sjeriffen og andre Embedsmænd sig imellem, og Lenz blev saaledes 12 Dage uden videre Hindringer i den nævnte By. Efter at have overskredet de sydlige Udløbere af Atlas kom han til *Sidi Hesjams Land*, et Rige, der staar under en Sultan, der saa godt som er uafhængig af Marokko. Dette Land staar nu under Sidi Husein, som bor i den lille By *Ileg*. Heldigt var det for Lenz, at han kom til denne By paa en Tid, da der holdtes et stort aarligt Marked dér; thi Sidi Husein skal indestaa for alle Markedsgjæsternes Sikkerhed, han erstatter enhver Skade, der er sket ved Plyndring, og han inddriver den Sum, der er betalt til Røverne. De

indfødte i Ileg drive ellers vigtig Handel og drage omkring i mange Egne af Nordafrika; de arabiske Akrobater og Jonglører, der rejse omkring i Evropa, komme ogsaa derfra.

Sydøst for Sidi Hesjams Land begynder *Sahara*, denne vældige Landstrækning, hvorom der til den nyeste Tid har hersket de mest fejlagtige Forestillinger. Paa Spørgsmaalet om, hvad man skal forstaa ved Sahara, svarer *G. Rohlf's*^{*)}, at det er den Del af det nordlige Afrika, hvor der ikke findes nogen eller i det mindste ikke nogen regelret Nedbør, hvor der derfor slet ikke findes Planter og hvor der ikke er store Rovdyr. Og saa føjer han til, at den „bedste Grænse for Sahara kan drages ved et lille Dyr, som ofte er højest generende, nemlig Loppen. Hvor Loppen hører op og hvor den ligesom ved et Under giver Afkald paa at følge den rejsende, dér begynder Sahara, d. v. s. Landet med den absolut tørre Luft“. Naar man gaar ud fra den nævnte Betegnelse, blive store Strækninger at drage fra Ørkenlandet, der gaar i vest—østlig Retning over Nordafrika. Asben eller Air er saaledes en frugtbar Halvø, der fra Sudan strækker sig op imod Nord, og det samme er rimeligvis Tilfældet med Borgu. *Behm* og *Wagner* regne^{**)}, at hele Rummet imellem Berberiet, det atlantiske Hav, Sudan og Nildalen har en Størrelse af 166,000 □ Mile, og heraf udgjør den egentlige Sahara med dens Oaser i alt 110,000 □ Mile, et Rum, der er ti Gange saa stort som Tyskland. Imedens man for dum mente, at Oaser skulde være en Sjældenhed, have de mange Rejser, som ere udførte i senere Tider, paavist, at der rundt omkring i Ørkenen findes vandrige Pletter, altsaa Oaser. For at der skal findes en Oase, d. v. s. et Stykke Land med Planter (Navnet kommer af det ægyptiske „Ua“, Bolig) er ét nødvendigt, nemlig Vand; hvor der er Vand, vil der være en Oase, og selv det tilsyneladende mest ufrugtbare Sand fremkalder Grønt, naar det udsættes for tilstrækkelig Fugtighed; næsten overalt, hvor et stort Fjeldplateau med stejle Vægge støder op til en lavere liggende Slette, vil man finde Kilder, der fremkalde en Oasedannelse. Der er i Sahara to Slags Oaser. Nogle af dem fremkomme paa Grund af de ved Bjærgenes Fod opstaaende Floder eller Bække, der have Vand hele eller en Del af Aaret, og hertil hører f. Ex. Dra ved Sydranden af Atlas. Andre af dem fremkomme ved underjordiske Vandløb, der næres ved de paa Bjærgene faldende Vandmasser, som sive ned igjen-

*) *Ansichten der Natur*. 1849. 1ster Bd. S. 176.

*) *Neue Beiträge zur Entdeckung und Erforschung Africas*. Cassel. 1881. S. 31.

***) *Die Bevölkerung der Erde*. VI. 1880. S. 53.

nem Jorden, hvor de da danne underjordiske Søer, som saa søge at skaffe sig Afløb, det være ved Kilder eller ved Sumpe. Til den sidste Slags Oaser høre f. Ex. Siva og Radames, sydøst for den store Syrte.

Den største Del af Sahara indtages af mere eller mindre flade Højsletter, der kaldes *Hammada*, naar de ere opfyldte med skarpkantede Stene, og *Serir*, naar de ere opfyldte med runde smaa Stene; de ere fuldstændig planteløse. Bunden paa disse Højsletter dannes af Ler, der mangen Gang er saa haard som Sten. Andre Dele af Sahara indtages af Sandstrækninger, *Klitter*, og man troede før, at de vare saa udbredte, at man kaldte Sahara et Sandhav; men dette er man nu kommen bort fra. Disse Klitter have i de forskjellige Egne meget forskellige Navne, saa som *Erg* eller *Areg*, *Igidi*, *Remla* o. s. v. og de naa paa mange Steder en Højde af 3—400 Fod. Fremdeles er der omkring i Sahara større eller mindre *Bjergpartier*, som vistnok ikke ere saa høje som de europæiske, men dog ikke ere helt lave; det højeste kjendte Punkt i hele Sahara er Tusside i Landet Tibesti; *Nachtigal* anslaaer dets Højde til 7,500 Fod*). „Intet er frygteligere“, siger *G. Rohlf's***), „end et Bjerg i Sahara. Den fuldstændige Nøgenhed af Bjergvæggene, der ikke have den mindste Plantevæxt, og Stenmassens sorte Udseende, tilligemed Klippernes underlige Former og ejendommelige Skikkelser minde meget mere den rejsende om, at han er i den store Ørken end de mest vidtstrakte Sandklitter kunne gjøre det“. De almindeligste Navne for Bjergene i Sahara ere *Djebel*, *Adrar* og *Emi*, fremdeles *Ras* (et enkelt fremragende Bjerg) og *Gor* (en enkelt Høj). De lavere liggende Strækninger kaldes *Djof* eller *Hofra*, og Dalene kaldes *Vadi*.

Trods de mange Undersøgelser, der i de sidste 50 Aar ere foretagne i Sahara, er det dog langt fra, at man kan have en, selv tilnærmelsesvis tydelig Fremstilling om Højdeforholdene i den vældige Landstrækning, og paa samme Maade gaar det med de geologiske Forhold. Der er meget, som taler for, at den største Del af Sahara en Gang har været dækket af Havet. Rundt omkring i Ørkenen finder man nemlig Mængder af Strandskaller, som høre til Arter, der endnu findes i de omliggende Have. At Klitterne, som findes paa saa mangfoldige Steder, skulde tyde paa det samme, er der dog ingen Sikkerhed for. Klitdannelse er visselig noget, som fortrinsvis er knyttet til Havet; men, som man véd, der findes ogsaa Klitter langt inde i Landet. Franskmanden *Vatonne* er ogsaa af den Mening, som senere er bleven

tiltraadt og understøttet af *Duveyrier* og *Desor*, at Klitterne i Sahara ikke ere dannede af Vinden, men at de skyldes deres Tilblivelse til en kemisk Opløsning af Klipperne. Fremtidige Undersøgelser maa oplyse dette.

Imedens Lenz opholdt sig i Ileg, skiltes han fra den største Del af sine Tjenere, og han lejede sig nu nye, ligesom han ogsaa forsynede sig med 9 Kameler, der skulde føre ham igjennem Ørkenen og til Timbuktu. Det var til stort Held for ham, at han i den lille By *Diski* traf en arabisk Høvding, Sjejk Ali, der gjorde alt for ham og viste sig som hans Ven og Beskytter. Imedens den rejsende opholdt sig hos Sjejk Ali, kom der til denne et Bud fra Sidi Husejn med Opfordring til at dræbe Lenz og at fratage ham alt det Guld, som han skulde føre med sig; men Sjejk Ali vilde ikke gaa ind derpaa og sendte Budet tilbage uden Svar. Sjejk Ali sørgede fremdeles for, at Lenz i al Sikkerhed kunde komme videre, og han medgav ham Anbefalingsbreve.

I Midten af Maj kom Lenz til *Taodeni*, der har navnkundige Saltminer. Tusender af Kameler, der ere lastede med vældige Plader af Stensalt, gaa her fra til Timbuktu, og Vejen fører over *Aravan*, et Sted, der er saa kjendt, fordi det var her, at Major Laing blev dræbt. Lenz hørte her, at man endnu gjemte den myrdedes Sager, og det er naturligt, at han gjorde sig Umag for at faa dem at se; det var dog forgæves, thi Sjeriffen, som havde dem i Eje, var rejst bort, og hans Søn vovede ikke at vise dem frem uden Faderens Tilladelse. I Aravan gav Lenz sine Tjenere Afsked og solgte sine Kameler; han fandt det nemlig fornuftigere for Eftertiden at drage af Sted med lejede Lastdyr. Rejsen gjennem Ørkenen gik ellers for sig med stor Hurtighed; de større Karvaner bruge i Reglen 2—3 Maaned for at komme fra *Diski* til Timbuktu, men Lenz gjorde det af paa lidt over en Maaned. Grunden dertil var, at den rejsende drog af Sted om Natten, 13—14 Timer i Træk, medens de store Karvaner kun rejse 4—5 Timer i Døgnet.

Den Tur, som Lenz har gjort igjennem Ørkenen, har en ikke ringe Interesse, fordi den viser det uholdbare i et Projekt, som opkom for nogle Aar siden i England og som afhandlede i en Mængde Blade Verden over. Helt imod Vest i Sahara, i Nærheden af Atlanterhavets Kyst, findes en stor Landstrækning, som kaldes el *Djof*, og som altsaa er en Indsænkning. Engelskmanden *Donald Mackenzie* fattede nu den Tanke, at man kunde sætte hele denne Landstrækning under Vand og paa denne Maade faa Atlanterhavets Bølger til at vælte ind over et Jordsmøn af Størrelse som Frankrig, Tyskland og Spanien tilsammen. Lenz har imidlertid fundet, at hele Vejen imellem Atlas og Timbuktu i Tværmaal ligger 700—1000

*) Sahara und Sudan. Berlin. I. 1879. S. 387.

**) l. c. S. 41.

Fod over Havfladen, og enhver Tanke om her at skabe et Sahara-Indhav maa derfor henvises til Fablernes Rige.

Timbuktu, den navnkundige Handelsplads for det vestlige Sudan, er nu kun en Skygge imod, hvad den var forud, og den har kun 20,000 Indbyggere, dels Arabere og dels Negre; den har tre Moskeer med smaa og uanselige Minareter, og Gaderne ere saa snævre, at to Ryttere netop kunne komme forbi hinanden. En lille Dagsrejse syd for Byen ligger Nigeren, som dér i Landet kaldes „Nilen.“ Dette sidste Ord betyder „flydende fersk Vand“, og da nu Indbyggerne have hørt Tale om Landet Ægypten, kan man fatte, hvorledes det er gaet til, at man i sin Tid har troet, at Nilen var det samme som Nigeren, og at den ægyptiske Flod kom fra Vestsiden af Afrika.

Timbuktus Handel er ikke meget stor; som Mønt bruges især Guld, og desuden som Skillemønt Kavrier eller Snogepander, med hvilke sidste der drives megen Omsætning. En Frank har samme Værdi som 900 Kavrier, og for et Femfrankstykke fik Lenz udbetalt ikke mindre end 4500 af disse smaa Konkyljer. De komme for Resten langt borte fra, i det de, som man véd, høre hjemme i det indiske Hav, hvor de især samles ved Malediverne (*Cypræa moneta*) og ved den østlige Kyst af Afrika (*Cypræa annulus*). Allerede de første portugisiske Søfarere paa den vestafrikanske Kyst fandt, at man dér brugte Kavrier som Mønt, saaledes den venezianske Patricier *Aloiso da Cadamosto*, Opdageren af de capoverdiske Øer og af Floderne Senegal og Gambia*). Kavrier bruges som Mønt over en stor Del af det mellemste Afrika. Paa Østkysten er Sansibar Havnepladsen derfor og paa Vestkysten Lagos, hvortil de komme med Handelsskibe fra Hamburg**). Tidligere dreves der stærk Handel med dem

*) *M. C. Sprengel*. Beiträge zur Völker- und Länderkunde. Leipzig. 1789. Xlter Bd. S. 111.

***) *John. E. Hertz*. Ueber Verwendung und Verbreitung der Kauriemuschel. Mittheil. der geographischen Gesellschaft in Hamburg. 1880-81. Heft I.

fra Kartum; men dette er nu næsten hørt op. At de hos os bruges paa Husarernes Ridetøj, skriver sig fra Tyskland; thi de sachsiske Husarers Heste havde allerede i Førstningen af vort Hundrebaar denne Prydelse.

En egentlig Sultan har Timbuktu ikke; men Byen styres af en Borgmester, der hører til den store Familie Rami, som i tidligere Tid er sendt hertil af Kejseren af Marokko. Borgmesteren modtog Lenz meget godt og hjalp ham paa enhver Maade. Den rejsende fik hver Dag Besøg, som udfyldte Tiden med lange Samtaler om Koranen; man er nemlig meget lærd i Timbuktu, og der findes i Byen endog Skoler og Bogsamlinger, hvilke sidste naturligvis kun udgjøres af Haandskrifter. Man plagede Lenz meget med at raadsørge ham som Læge; men da han frygtede for at blive taget for Giftblander, indskrænkede han sig til kun at bruge de uskyldigste Midler. De dannede Folk i Byen havde godt mærket, at Lenz ikke var nogen Muselmand; men de vare saa venlige ikke at lade ham føle det, og da han den 17de Juli rejste til Senegal, kom hele Flokke for at tage Afsked med ham. Fra Timbuktu drog Lenz i en Bue vester paa, og uden synderlige Uheld kom han den 2den November til *Medina*, Franskmandenes yderste Forpost i Senegambien.

Den lykkelige rejsende sluttede sit Foredrag i Berlin med Ønsket om, at han snart maatte finde Efterfølgere, der atter vilde undersøge de af ham gennemrejste Strækninger, for at disse efterhaanden kunne blive lukkede op for Kulturen. Og han tilføjede: „Arbejdet vil ikke blive let; da samme Vanskeligheder, som jeg mødte, ville ogsaa andre have at overvinde, fordi Islam, der med rivende Hast udbreder sig iblandt de hedenske Folk, ikke er en kulturvenlig Religion. De omvendte ere værre end vilde, de ere mistroiske og fjendtligsindede mod dem, der have en anden Tro, og derfor kan jeg ikke gjøre mig Haab om ved min Rejse at have udjævnet Marken og lettet Arbejdet for mine Efterfølgere.“

Det sidste store Fund i Ægypten,

Brev fra Kairo af 1ste Oktober til Redaktøren af „Geografisk Tidsskrift“, af **A. Irgens-Bergh**, Kaptajn.

Da jeg talte med Dem inden min Afrejse til Indien og Jorden rundt, var De saa venlig at bede mig sende Dem Meddelelser om et eller andet, som maatte forekomme mig at have Interesse for Tidsskriftets Læsere. De véd jo nok af egen Erfaring, at man paa en Rejse

ser „mangt og meget“; men ikke alt egner sig til en Fremstilling. Det sidste store Fund i Ægypten fortjener dog visselig at omtales og atter at omtales; thi det er af den allerstørste Betydning, og om det ogsaa er bleven skildret i Blade o. s. v., den Gang det var sket,